

EDUCATION AND PEDAGOGY

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.1>

ROZWÓJ HUCULSZCZYNOZNAWSTWA W INSTYTUCJACH EDUKACYJNYCH REGIONU KARPACKIEGO UKRAINY (KONIEC XX – POCZĄTEK XXI W.)

Taras Paska

*doktorant katedry pedagogiki i zarządzania edukacją im. Bogdana Stuparyka
Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka (Iwano-Frankiwsk, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-4579-388X
Email: taras.paska@pnu.edu.ua*

Abstrakt. W artykule omówiono podstawy teoretyczne i doświadczenie w badaniu regionalnego komponentu etnograficznego w instytucjach edukacyjnych regionu karpackiego Ukrainy na przykładzie Huculszczyzny. Przedstawiono wkład polskich i ukraińskich naukowców, krajoznawców, pedagogów w badania etnokulturowego fenomenu Huculszczyzny – jednego z regionów etnograficznych współczesnej Ukrainy. Ujawniono przesłanki powstania na przełomie XX i XXI wieku ruchu edukacyjnego na rzecz odrodzenia szkoły huculskiej. Scharakteryzowano istotę koncepcji szkoły huculskiej i huculszczynoznawstwa jako przedmiotu nauczania, podstawy organizacyjno-pedagogiczne rozwoju szkoły huculskiej jako regionalnej ukraińskiej. Przeanalizowano narzędzia dydaktyczno-metodyczne nauczania huculszczynoznawstwa. Nacisk kładziony jest na potrzebę współpracy międzynarodowej w badaniach i rozwiązywaniu problemów szkoły górskiej. Uzasadniona jest potrzeba dalszych badań nad dziedzictwem naukowym założycieli huculszczynoznawstwa i lepszym doświadczeniem pedagogicznym instytucji edukacyjnych regionu huculskiego.

Słowa kluczowe: Huculszczyzna, huculszczynoznawstwo, etnopedagogika, ukrainoznanstwo, ludoznawstwo, Huculska Rada Edukacyjna, region karpacki.

DEVELOPMENT OF HUTSUL STUDIES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE (LATE XX – EARLY XXI CENTURIES)

Taras Paska

*Postgraduate Student at the Department of Bogdan Stuparyk Pedagogy and Education Management
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-4579-388X
Email: taras.paska@pnu.edu.ua*

Abstract. The article considers the theoretical principles and experience of studying the regional ethnographic component in educational institutions of the Carpathian region of Ukraine on the example of Hutsul region. The contribution of Polish and Ukrainian scientists, local historians, and teachers to the study of the ethnocultural phenomenon of the Hutsul region, one of the ethnographic regions of modern Ukraine, is highlighted. The preconditions of emergence at the turn of the XX – XXI centuries are revealed. educational movement for the revival of the Hutsul school. The essence of the concept of Hutsul school and Hutsul studies as a subject, organizational and pedagogical principles of development of Hutsul school as a regional Ukrainian national are described. The educational and methodological support for the study of Hutsul studies is analyzed. Emphasis is placed on the need for international cooperation in research and solving problems of the mountain school. The necessity of further research of the scientific heritage of the founders of Hutsul studies and the best pedagogical experience of educational institutions of the Hutsul region is substantiated.

Key words: Hutsul region, Hutsul studies, ethnopedagogy, Ukrainian studies, ethnography, Hutsul educational council, Carpathian region.

РОЗВИТОК ГУЦУЛЬЩИНОЗНАВСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Тарас Паска

*аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-4579-388X
Email: taras.paska@pnu.edu.ua*

Анотація. У статті розглядаються теоретичні засади і досвід вивчення регіонального етнографічного компонента в закладах освіти Карпатського регіону України на прикладі Гуцульщини. Висвітлено внесок польських

ta ukraińskich naukowców, krasznawców, pedagogów u дослідження etnokulturowego fenomenu Guцульщини – одного з етнографічних регіонів сучасної України. Розкрито передумови виникнення на переломі XX – XXI ст. освітнього руху з відродження гуцульської школи. Охарактеризовано суть концепції гуцульської школи та гуцульщинознавства як навчального предмета, організаційно-педагогічні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної. Проаналізовано навчально-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства. Акцентовано увагу на необхідності міжнародного співробітництва у дослідженні і вирішенні проблем гірської школи. Обґрунтовано необхідність подальшого дослідження наукової спадщини основоположників гуцульщинознавства та кращого педагогічного досвіду закладів освіти Гуцульського регіону.

Ключові слова: Гуцульщина, гуцульщинознавство, етнопедагогіка, українознавство, народознавство, Гуцульська освітня рада, Карпатський регіон.

Wstęp. Obecnie większość regionów świata jest objęta procesem odrodzenia etnicznego. Nazywany on jest również etnicznym paradoksem nowoczesności, który trwa równolegle i wbrew światowym procesom globalizacji. Współczesna Ukraina znajduje się w dynamicznej przestrzeni, w której zachodzi ciągle mieszanie kultur, co rodzi problem zachowania tożsamości etnokulturowej ludzi mieszkających na jej terytorium, w szczególności na Huculszczyźnie. Pod koniec XX w. Huculszczyzna stała się jednym z epicentrow duchowo-kulturowego odrodzenia Ukrainy. Wówczas, do obiegu naukowego w przestrzeni edukacyjnej Galicji, Bukowiny i Zakarpacia wszedł termin «huculszczynoznaństwo» jako jeden z kierunków ludoznawstwa i ukrainoznawstwa.

Celem artykułu jest wyświetlenie przesłanki szerokiego pedagogicznego zainteresowania społeczeństwa huculszczynoznaństwem na przełomie XX i XXI wieku; wyjaśnienie istoty najważniejszych idei twórczego dziedzictwa znanych badaczy huculszczynoznaństwa, rozszerzenie ich wychowawczego potencjału; nakreślenie sposobów dalszego wdrażania regionalnego komponentu etnograficznego w instytucje edukacyjne regionu karpackiego Ukrainy.

Zróżnicowanymi źródłami współczesnego huculszczynoznaństwa były w dużej mierze badania polskich naukowców, krajoznawców, pisarzy, pedagogów XIX – XXI wieku. Wśród nich najistotniejszy wkład w tej dziedzinie pozostawili: Izidor Kopernicki, Stanisław Zdziarski, Adolf Chybiński, Karol Maszkowski, Józef Schnaider, Michał Janik, Tadeusz Kasprzycki, Henryk Gąsiorowski, Jan Kanty Falkowski, Ferdynand Antoni Ossendowski, Stanisław Vincenz, Stanisław Mierczyński. Najbardziej istotne prace w tym kontekście zostały wydane w ostatnie dziesięciolecie przez polskich autorów: Janusza Gudowskiego, Jana A. Choroszego, Marii Strycharskiej-Brzeziny, Janusza Riegera, Tadeusza Zagórzańskiego, Urszuly Janickiej-Krzywdy, Justyny Cząstki-Kłapyty, Grzegorza Rąkowskiego, Anny Haratyk i innych.

Zagraniczne publikacje nie zawsze były znane na Ukrainie, szczególnie w czasach reżimu radzieckiego, kiedy wszelkie badania w dziedzinie humanistycznej były uważane za pole walki ideologicznej. Wraz z ogłoszeniem niepodległości Ukrainy w 1991 r. okoliczności zasadniczo się zmieniły. Pojawiła się teoretyczna możliwość i potrzeba zapoznać się oraz dokładnie przeanalizować zagadnienia z zakresu huculszczynoznaństwa z innych krajów.

Wśród znanych ukraińskich badaczy historii i kultury Huculszczyzny można wymienić między innymi: Jakowa Hołowackiego, Wołodomyra Szuchewycza, Wołodomyra Hnatiuka, Wołodomyra Kubijowicza, Mykołę Domaszewskiego, Iwana Sienkiwa, Wołodomyra Hraboweckiego, Piotra Arsenycza i innych.

Znaczący wkład w rozwój huculszczynoznaństwa i rozwój szkoły huculskiej w regionie karpackim Ukrainy wnieśli naukowcy i nauczyciele: Mirosław Stelmachowicz (1934–1998), Roman Skulski (1935–2004), Bogdan Stuparyk (1940–2002), Piotr Łosiuk (1936–2020), Igor Pelypejko (1928–2006), Piotr Szkribliak (1933–2015), Wasyl Chruszcz (1935–2018), Iwan Zelenczuk, Adelia Hryhoruk, Maria Lawruk, Oksana Tkaczuk, Wioletta Lappo i inni.

Część główna. Materiał i metody badawcze. Wśród głównych metod, które są wykorzystane w badaniu: poszukiwawczo-bibliograficzny – w celu ujawnienia i usystematyzowania materiałów źródłowych, za pomocą których podsumowano podejścia naukowe do badanej problematyki; naukowo-teoretyczny – analiza twórczego dziedzictwa założycieli współczesnego huculszczynoznaństwa; strukturalny – w celu wyodrębnienia i zbadania poszczególnych komponentów funkcjonowania szkoły huculskiej – środowiska edukacyjnego, narzędzia edukacyjnego, wyników pracy.

Wyniki badań i ich omówienie. Region huculski obejmuje wschodnią, najwyższą część Karpat ukraińskich. Według współczesnego podziału administracyjnego jest to terytorium rejonów wierchowińskiego, kosowskiego, nadwirmiańskiego i południowej części rejonu kołomyjskiego obwodu iwanofrankińskiego (Huculszczyzna Galicyjska), rejonu wyżnickiego obwodu czerniowieckiego (Huculszczyzna Bukowińska) i rejonu rachowskiego obwodu zakarpackiego (Huculszczyzna Zakarpacka). Całkowita powierzchnia tej krainy wynosi 9,2 tys. kilometrów kwadratowych. W 262 miejscowościach mieszka prawie pół miliona osób, znajduje się 290 szkół ogólnokształcących (Лосюк, 2018: 132).

Huculszczyzna słusznie nazywana jest swoistym, kolorystycznym zakątkiem Ukrainy. Do dziś zachowała się tu autentyczna kultura ludowa jej rdzennych mieszkańców – Huculów. Od mieszkańców innych regionów Ukrainy wyraźnie różnią się stylem życia i gospodarowania. Huculski potencjał etnokulturowy kształtują zabytki historyczne i architektoniczne, dobrze zachowane tradycje, zwyczaje, obrzędowość, ludowe rzemiosła artystyczne, wierzenia, autentyczna kultura społeczno-bytowa. Huculi mają swoją gwarę, wyróżniają się pięknymi, jasnymi strojami. W tym regionie jest wielu nietuzinkowych, wspaniałych muzyków, śpiewaków, a także mistrzów różnych rodzajów sztuki i rzemiosła: artystyczne rzeźbienie w drewnie i inkrustacja, wypalanie drewna, koszykarstwo, garniarstwo (malowana ceramika), pisankarstwo, haftowanie, tkactwo (liźnykarstwo), mosiąźnictwo (artystyczna obróbka metali), produkcja odzieży ludowej, produkcja pamiątek i zabawek, artystyczna obróbka skóry.

Huculski fenomen etnokulturowy jest w dużej mierze determinowany przez położenie geograficzne regionu, który mieści się na «granicy kultur» (Лаврук, 2005: 64). Tutaj przez wieki współistniały i przenikały się różne

grupy etniczne. Nazywając sposób w jaki koegzystują wspomniane społeczności można posłużyć się słowami historyka Mykoły Kostomarowa, który podsumowując owo współistnienie stwierdza, że można tu mówić o «wzajemnych tarciach narodów», które brały udział w kolonizacji regionu karpackiego (Лаврук, 2005: 64).

Polski pisarz, filozof, kulturoznawca, autor eposu huculskiego *Na wysokiej poloninie* Stanisław Vincenz nazwał tą krainę «słowiańską Atlantydą» (Vincenz, 1983: 5) ze względu na to, iż zdołała ona zachować w sobie najlepsze cechy europejskiego humanizmu. O unikalności kultury duchowej i materialnej Huculów podkreśla Jan A. Choroszy w swojej pracy *Huculszczyzna w literaturze polskiej*: «Spośród etnicznych grup zamieszkujących wschodnie skrzydło Karpat, Łemków, Bojków, Tucholców i Huculów, tylko ci ostatni zrobili olśniewającą karierę literacką i kulturową [...] Podobnie «kraj Huculów» [...] traktowany był jako region wyjątkowy i traktowany tak jest nadal [...]» (Choroszy, 1991: 356).

Biorąc pod uwagę powyższe, można stwierdzić, że niezwykle ważne jest wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu huculskiego do pielęgnowania młodego pokolenia poczucia pokrewieństwa z narodem, miłości do ojczyzny, narodowej samoświadomości i patriotyzmu.

Członek-korespondent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy B. Stuparyk (Ступарик, 1992: 8) uważa, że «każdy naród, aby odtworzyć się w kolejnych pokoleniach, musi mieć szkołę ludową». Zgodnie z definicją ukraińskiego badacza Huculszczyzny, akademika M. Stelmachowicza «huculszczynoznawstwo jest systemem wiedzy o jednym z etnograficznych regionów Ukrainy – Huculszczyźnie, który wyświeśla historię tego regionu, jego język, przyrodę, życie, relacje rodzinne i społeczne, zajęcia, kulturę materialną i duchową Huculów» (Стельмахович, 1997: 50). Oprócz tego M. Stelmachowicz był przekonany, że «ukraińska szkoła ludowa w ramach swoich ogólnokrajowych, państwowych norm może mieć również swoje lokalne modyfikacje. Powiedzmy, że ukraińska szkoła huculska może tworzyć i funkcjonować na Huculszczyźnie, na Bojkowszczyźnie – bojkowska szkoła, na Polesiu – poleska szkoła, na Słobożanszczyźnie – słobódzka szkoła itp.» (Стельмахович, 1996: 10).

Profesor Uniwersytetu Przykarpackiego W. Chruszcz był badaczem wpływu środowiska górskiego na kształtowanie się psychologii górali. On zajmował się poznawczo-rozwojowymi możliwościami górskiego środowiska przyrodniczego i społecznego oraz ich wykorzystaniem w procesie edukacyjnym szkół górskich.

Praktycznym inicjatorem wprowadzenia badań nad huculszczynoznawstwem w szkołach na Huculszczyźnie był doktor nauk pedagogicznych, akademik Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy P. Łosiuk, który jednocześnie był przez 50 lat (1963–2013) dyrektorem jaworowskiej szkoły średniej w kosowskim rejonie. Poza tym, to jedyny akademik na Ukrainie, który pracował na stanowisku dyrektora szkoły. Napisał około stu książek i artykułów na temat problemów edukacji i wychowania narodowego. Wśród nich: *Sztuka dekoracyjna i użytkowa w szkole*, *Szkoła Huculska*, *Huculszczynoznawstwo w ukraińskiej szkole narodowej*, *Regionalny komponent Etnograficzny we współczesnej szkole*, *Kocham cię, Huculszczyzno!*, *Szkoła umiejętności*, *Chrestomatia huculszczynoznawstwa dla szkół ogólnokształcących, gimnazjów, liceów i szkół wyższych*, *Moja Huculszczyzna*, *Twórczość młodych*, *Huculszczyzna. Krótki skorowidz* i inne.

Koncepcja szkoły huculskiej jako regionalnej ukraińskiej, przyjęta przez Huculską Radę Edukacyjną z inicjatywy P. Łosiuka zakłada:

- dostosowanie treści edukacji, w szczególności jej zmiennego składnika, do rozwoju zdolności i skłonności uczniów, biorąc pod uwagę cechy regionu huculskiego;

- wprowadzenie badania i wykorzystanie możliwości pedagogicznych przedmiotu huculszczynoznawstwa, który powinien przybliżyć edukację do życia w jak największym stopniu, zapewnić realizację w najszerszym zakresie zasady krajoznawczej w nauczaniu przedmiotów, przyswajając uczniom prawdziwy, a nie abstrakcyjny patriotyzm oparty na wychowaniu miłości do ojczyzny, jej przyrody, historii. Nie mówi się tu o wychowaniu tylko Hucula, ale przede wszystkim – Ukrainca, Europejczyka, który mieszka w Centrum Europy;

- opanowanie wiedzy ekonomicznej, umiejętności przedsiębiorczości i gospodarowania, co odpowiadałoby górskim warunkom i huculskiemu stylowi życia (Лосюк, 2001a: 21–22).

P. Łosiuk naukowo uzasadnił związek między pojęciami «ukrainoznawstwo», «ludoznawstwo» i «huculszczynoznawstwo», wskazując, że związek między nimi jest wieloaspektowy z obecnością wspólnych i specyficznych znaków i ma oznaki pokrewieństwa.

Duża rola w tworzeniu programów nauczania, które zapewniają nauczanie huculszczynoznawstwa, należy do nauczyciela i metodysty, znanego badacza Huculszczyzny z Kosowa I. Pelypejki. On podkreślał: «Szkoła huculska to właściwie ukraińska szkoła regionu huculskiego. Tak jak świerk karpacki, zakorzeniony w twardej glebie, drży do słońca, tak szkoła huculska, oparta na ludowych tradycjach pedagogicznych rodzimej Werchowyny, stara się osiągnąć wysoki poziom edukacji wysoko rozwiniętych narodów» (Пелипейко, 1994: 4).

I. Pelypejko był autorem ponad 600 artykułów w prasie periodycznej i 16 książek na temat huculszczynoznawstwa, pedagogiki, krajoznawstwa, literaturoznawstwa. Wraz z innymi nauczycielami I. Pelypejko opracował kilka wariantów programów do nauczania huculszczynoznawstwa. W kosowskim liceum od ponad 5 lat działa Muzeum Pamięci Igora Pelypejki.

Wartościowym w kontekście tematu jest określenie praktycznych kroków i podstawy organizacyjno-pedagogiczne rozwoju lokalnej szkoły huculskiej w regionie karpackim Ukrainy. W maju 1991 r. w Jaworowie utworzono Stowarzyszenie Naukowo-Metodyczne Huculska Rada Edukacyjna, które zgromadziło nauczycieli galicyjskiej, bukowińskiej oraz zakarpackiej Huculszczyzny i opracowało koncepcyjne podstawy rozwoju szkoły huculskiej jako regionalnej ukraińskiej. W Werchowynie w 1993 r. otwarto Oddział «Huculszczyzna» Naukowo-Badawczego Instytutu Ukrainoznawstwa Ministerstwa edukacji i nauki Ukrainy (dalej – Oddział «Huculszczyzna» NBIU MENU). W Kosowie w 1994 r. utworzono laboratorium badawcze pod nazwą «Etnopedagogika Huculska

i Huculszczynoznawstwo», które działa pod auspicjami Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy. W 1995 r. przyjęto program regionalny «Edukacja kraju huculskiego». Stworzono i przetestowano ponad 20 autorских programów huculszczynoznawstwa dla szkół ogólnokształcących, placówek pozaszkolnych i szkół wyższych. Rozpoczęto wydawanie regionalnych czasopism naukowo-pedagogicznych «Szkoła huculska», «Biuletyn edukacyjny», «Polittia», «Słowo edukacyjne», «Źródła» i innych. Wszystko to przyczyniło się do powstania i szerokiego rozwoju takich naukowych kierunków huculszczynoznawstwa, jak historyczne, geograficzne, przyrodniczo-ekologiczne, literackie, kulturalne i artystyczne, folklorystyczne, pedagogiczne, turystyczne i inne.

Analizując rozwój huculszczynoznawstwa można wyróżnić, moim zdaniem, następujące tendencje jego realizacji w większości szkół huculskich: po pierwsze, materiał o Huculszczyźnie jest obecny w trakcie nauki każdego przedmiotu szkolnego (w miarę możliwości); po drugie, wprowadza się nauczanie osobnego przedmiotu «huculszczynoznawstwo» od klasy 2 do 11 szkół ogólnokształcących, odpowiednio do wieku dzieci; po trzecie, otwierają się klasy profilowane dla uczniów szkół ogólnokształcących (klasy 10–11) z nauczania różnych rodzajów sztuki i rzemiosła Huculszczyzny; po czwarte, prowadzone są zajęcia fakultatywne oraz pozalekcyjne do nauki historii, geografii, literatury, kultury, sztuki i rzemiosła Huculszczyzny; po piąte, odbywają się szkolne i rejonowe olimpiady z huculszczynoznawstwa oraz coroczne Złoty uzdolnionej młodzieży Huculszczyzny; po szóste, otwierają się szkolne muzea etnografii i życia Huculszczyzny; po siódme, dzieci angażują się w pracę poszukiwawczo-krajoznawczą, uczestniczą w organizowaniu festiwali huculskich, wystaw, warsztatów.

Z inicjatywy Huculskiej Rady Edukacyjnej i laboratorium badawczego «Etnopedagogika Huculska i Huculszczynoznawstwo» w 1996 r. powstała seria literatury dydaktyczno-metodycznej «Biblioteka Szkoły Huculskiej». W tym celu w Kosowie zorganizowano wydawnictwo Pisany Kamień, którym zajmował się Wasyl Kuryszczuk, dyrektor szkoły jabłuniwskiej, zasłużony nauczyciel Ukrainy. Priorytetem «Biblioteki Szkoły Huculskiej» było zapewnienie każdej szkoły i każdego nauczyciela literaturą naukową i metodyczną na temat huculszczynoznawstwa. Przez dwadzieścia lat wydano 41 książek z tej serii, które były zgodne z opracowanym programem nauczania huculszczynoznawstwa. Według W. Kuryszczuka seria książek «Biblioteka Szkoły Huculskiej» wraz z innymi periodykami stała się «silnym fundamentem nowego modelu edukacyjnego» (Лосюк, Григорук, 2012: 5).

Wszystkie wydane książki «Biblioteki Szkoły Huculskiej» można podzielić na następujące bloki: pomoce dydaktyczne i chrestomatie; literatura piękna i dziecięca; publikacje referencyjne; pedagogiczne huculszczynoznawstwo; literackie huculszczynoznawstwo; historyczno-geograficzne huculszczynoznawstwo; zbiory materiałów i konferencji. Chciałbym bardziej szczegółowo przedstawić jedynie te pozycje książkowe, które najlepiej, z punktu widzenia etnopedagogiki, oddają istotę zagadnień związanych ze specyfiką edukacji szkolnej w zakresie zajęć o kulturze regionalnej.

Podręcznik *Plaj. Książka do czytania o Huculszczyźnie* (1996) – adresowany jest do uczniów gimnazjów i liceów, nauczycieli i wychowawców, a także do szerokiego grona czytelników. Jej twórcą, autorem notatek, aparatu referencyjnego i słownika był uczony i pedagog-praktyk I. Pelypejko. Podręcznik jest przeznaczony do wykorzystania jako dodatkowe źródło podczas lekcji ukrainoznawstwa, huculszczynoznawstwa, literatury, historii, geografii, a także do samodzielnego czytania przez uczniów w celu pogłębienia wiedzy na temat kraju ojczystego i pobudzenia miłości do niego. W książce I. Pelypejki zebrano najlepsze utwory literackie i publicystyczne oraz fragmenty, napisane przez autorów, którzy albo pochodzą z Huculszczyzny, albo są z nią związani twórczą biografią. Zawarto także przykłady ustnej twórczości ludowej, artykuły o badaczach Huculszczyzny, o działaczach diaspory huculskiej. W przedmowie do książki autor zauważa: «Ta książka nazywana jest *Plajem*, ponieważ poprowadzi Cię drogami i szlakami naszych pięknych gór, złożonej historii kraju, zaprowadzi do zielonej połoniny i spokojnych wiosek, do mistrzów ludowych i tajemniczych molfarów¹... Ten podręcznik różni się od innych tym, że można go czytać nie w kolejności, ale wybrać to, co Cię interesuje: bądź to święta i zwyczaje na Huculszczyźnie, czy jej utalentowani artyści, czy też życie na połoninach... Kolejna cecha książki: jest przeznaczona dla uczniów niezależnie od klasy. Może być czytana przez czwartoklasistę, jedenastoklasistę, a nawet ich rodziców. Dlatego dbaj o tę książkę, bo ona przyda się jeszcze nie jednemu pokoleniu uczniów» (Пелипейко, 1996: 3–4).

W książce *Plaj* znajdują się przykłady twórczości literackiej o regionie huculskim w postaci różnych gatunków, m.in. powieści, opowiadań, esejów, poezji. Nauczyciele i uczniowie mają możliwość uzyskania dość obszernych informacji o historii, przyrodzie, gospodarce, etnografii regionu poprzez pryzmat literatury artystycznej, publicystycznej oraz folkloru. Podręcznik może być zatem i jest wykorzystywany przez nauczycieli różnych przedmiotów. Najważniejszym jednak jest to, że *Plaj* zachęca uczniów do samodzielnej pracy poszukiwawczo-badawczej w dziedzinie huculszczynoznawstwa.

Flojara. Chrestomatia folkloru huculskiego (1999) – to pierwsza chrestomatia folkloru huculskiego, adresowana zarówno do nauczycieli, jak i uczniów szkół na Huculszczyźnie. Zawiera ponad 360 tekstów ustnej twórczości ludowej różnych gatunków: kołysanki, bajki, legendy, opowieści, przysłowia i powiedzenia, zagadki, kołomyjki, pieśni-kroniki, kolędy. Są one dobrane do wieku uczniów i mają znaczny potencjał patriotyczny i moralno-estetyczny. Prezentowane są teksty folkloru ze wszystkich trzech części Huculszczyzny. W części wstępnej pt. *Słownictwo ustne naszego kraju* autor *Flojary* – I. Pelypejko – podkreśla: «W naszym kraju folklor nie jest słownym zabytkiem starożytności; nie, żyje on zawsze, towarzysząc nam przez całe życie. [...] Duże rozpowszechnienie folkloru na Huculszczyźnie nie jest przypadkowe. Prawie do połowy XX w. zdecydowana większość górali była analfabetami. Dlatego ich naturalny pociąg do dobrego i mądrego słowa zaspokajał tylko ustną twórczość» (Пелипейко, 1999: 3–4).

Uważam, że zaletą tego podręcznika jest wyjątkowy rozdział *I Ty możesz zostać folklorystą!*, w którym uczniom udzielane są porady, jak zbierać, zapisywać i przetwarzać, usystematyzować, gdzie przechowywać, jak tworzyć

¹ Molfar – w kulturze huculskiej mag i uzdrowiciel, czasami kojarzony z czarownikiem parającym się ziołolecznictwem.

archiwa dzieł folklorystycznych. Autor zwraca uwagę, że najważniejszym jest to, aby najpierw znaleźć doświadczonych nosicieli folkloru, którymi mogą być zarówno członkowie rodziny, jak i sąsiedzi czy znajomi.

Podręcznik *Flojara* jest skierowany na głębsze zapoznanie uczniów ze światem ludowej fantazji i mądrości, rytmomelodyki i systemu wersyfikacji niezbędnych do kształtowania zdolności twórczych u dzieci. Oprócz tego materiał tej chrestomatii jest wykorzystywany nie tylko do prowadzenia zwykłych lekcji w szkole, ale także ciekawych zajęć pozalekcyjnych z języka ojczystego i literatury.

W ciągu 30 lat powstało wiele ciekawych form pozaszkolnej pracy wychowawczej w instytucjach edukacyjnych regionu karpackiego. Od 1998 do 2019 r. (do czasu sprzed pandemii COVID-19) odbyły się 22 coroczne Złoty uzdolnionej młodzieży Huculczyzny. Podczas ich przeprowadzenia najbardziej utalentowani uczniowie huculskich rejonów obwodu iwanofrankińskiego, czerniowieckiego i zakarpackiego prezentują swoje prace badawcze, poszukiwawczo-krajoznawcze, twórcze. Tak więc w maju 2019 r. na Kołomyjszczyźnie odbył się XXII Złoty, w którym wzięło udział ponad 200 uczniów. Rywalizowali w 16 kategoriach, m.in. «Huculczyznoznawstwo», «Sztuka dekoracyjno-użytkowa i rzemiosło», «Folklorystyka i etnografia», «Sztuki wizualne», «Sztuka Muzyczna», «Historia i krajoznawstwo», «Językoznawstwo», «Literatura», «Geografia i ekonomia» i inne.

Zakrojone na szeroką skalę prace nad popularyzacją kultury huculskiej prowadzą państwowe, publiczne, szkolne i prywatne muzea Huculczyzny. Wiodącą instytucją muzealną regionu jest Muzeum Sztuki Ludowej Huculczyzny i Pokucia im. Josafata Kobryńskiego w Kołomyi. Znajduje się tu 50 tysięcy eksponatów, które reprezentują wszystkie rodzaje tradycyjnej ludowej sztuki użytkowej i dekoracyjnej, począwszy od XVII wieku do dnia dzisiejszego.

W latach 1991–2021 w instytucjach edukacyjnych Huculczyzny powstało ponad pięćdziesiąt muzeów historycznych, krajoznawczych, etnograficznych, literackich, artystycznych, które stały się ważnymi ogniskami popularyzacji huculczyznoznawstwa. Wśród nich są muzea: «Lato połonińskie» (Rożtoky), «Dom dziadka» (Czerchanówka), «Poszukiwanie» (Rożniw), Muzeum Życia i Sztuki Ludowej Huculczyzny (Jaworów, Himczyn), Muzeum Dzieł Sztuki Ludowej Artystki Ksenii Kolotyło (Pidzacharycze), Muzeum Pisarki Marii Pidgirianki (Białe Oslawy), Muzeum Piosenkarza Nazarija Jaremczuka (Wyżnica) i inne.

Duży wpływ na rozwój współczesnego huculczyznoznawstwa i popularyzacji tradycji i folkloru huculskiego mają etnofestiwale, które systematycznie odbywają się we wszystkich rejonach huculskich. Moim zdaniem, można wyróżnić pięć typów etnofestiwalu na Huculczyźnie: międzynarodowe, lokalne, zawodowe, kulturalno-artystyczne, wielowektorowe.

Międzynarodowe festiwale huculskie zostały zainicjowane w 1991 roku przez Towarzystwo Kulturalno-Edukacyjne «Huculczyzna». W latach 1991–2019 odbyło się 26 międzynarodowych festiwali huculskich. Odbywają się one praktycznie co roku na zmianę w każdym z huculskich rejonów Ukrainy. W ramach festiwali organizowane są konferencje naukowo-praktyczne na temat aktualnych problemów rozwoju regionu, spotkania utalentowanej twórczo młodzieży Huculczyzny, odsłonięcia pomników i otwarcia muzeów czy święta rzemiosła ludowego.

Poznawcze i twórcze dla współczesnej młodzieży stały się huculskie etnofestiwale, w szczególności «Karpackie koło» (Szeszory), «Pisanka» (Kołomyja), «Wielkanoc w Kosmaczu» (Kosmacz), «Etnopłaj» (Nadwórna), «Rysowany dzbanek» (Kosów), «Barwy liżnyka karpackiego» (Kwasy), «Ludynie» (Kosów), «Połonińska watra» (Putyla), «Via Carpatia» (Werchowyna) i inne. Uczniowie i studenci Huculczyzny są aktywnymi uczestnikami świąt artystów ludowych rzemiosł artystycznych, takich jak «Kosowszczyzna – perła Huculczyzny» (Kosów), «Szowkowa kosica» (Putyla), «Folklorystyczne podwórze» (Nadwórna). Prace dzieci dotyczące wielu rodzajów sztuki użytkowej i dekoracyjnej prezentowane są na wystawach, m.in. «Huculczyzna. Dziecięce spojrzenie» (Kosów), «Homon Karpat» (Iwano-Frankiwnsk), «Barwograj» (Jaworów) i innych.

Stwierdzić należy jednoznacznie, że huculskie etnofestiwale stały się priorytetową formą prezentacji lokalnej etnokultury, ważnym elementem zachowania kultury materialno-duchowej i bogactwa folklorystycznego mieszkańców Huculczyzny, wychowania narodowo-patriotycznego młodzieży, gruntownego rozwoju huculczyznoznawstwa. Współcześni badacze kładą również nacisk na «wykorzystanie etnopedagogicznego fenomenu artystycznych dynastii Huculczyzny w procesie kształtowania kompetencji ogólnokulturowych i wartościowo-semantycznych uczniów» (Піаца, 2019: 210).

Naukowcy Oddziału «Huculczyzna» NBIU MENU pod kierunkiem I. Zelenczuka opracowali podstawy koncepcyjne i metodologię przeprowadzania ukraińskich wypraw uczniowskich przez główne instytucje edukacyjne na terenie Huculczyzny. Takie wyprawy «znacznie różnią się od tradycyjnych lekcji i zajęć praktycznych i odnoszą się koncepcyjnie do metody „uczenie się przez badania”» (Зеленчук І., Зеленчук Я., 2009: 302–305). Autorzy koncepcji proponują takie aktualne tematy wypraw: «Żywa historia Huculczyzny», «Mistrzowie twórczości ludowej, rzemiosła artystycznego i produkcji Huculczyzny», «Pomniki przyrody, historii i kultury Huculczyzny».

W celu skutecznego połączenia nauki i praktyki w 2006 r. w Uniwersytecie Przykarpacim powstał międzynarodowy projekt badawczy «Szkoła górską. Stan. Problemy. Perspektywy rozwoju». Główną ideą projektu jest to, że «rozwick region karpaccki warto poprzez szkołę, edukację i naukę. W górach powinna pojawić się wysoka współczesna nauka, technologia wymagająca dużej wiedzy, a nie potężny przemysł, który nieuchronnie zakłóci równowagę społeczną i przyrodniczo-ekologiczną» (Хрущ, 2006: 26). Ważne zadania projektu, to: badanie specyfiki nauczania, wychowania i rozwoju uczniów w warunkach gór; wykorzystanie nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, kształcenie na odległość w celu poprawy funkcjonowania szkół górskich.

W trakcie realizacji projektu powstało czasopismo naukowe «Szkoła górską ukraińskich Karpat» oraz twórcze laboratorium dydaktyczno-naukowe «Szkoła górską ukraińskich Karpat». Ponadto nawiązano relacje biznesowe z uniwersytetami i ośrodkami naukowymi, w których aspekty problematyki górskiej są przedmiotem badań

naukowych. Wśród nich jest Międzynarodowa Organizacja Gór (Szwajcaria), Appalachian Research Center (USA), około dziesięciu uniwersytetów w USA, Polsce, Słowacji, Austrii, Bułgarii, Rumunii, Węgier, Słowenii, Szwajcarii. Zorganizowano szereg wspólnych sympozjów, seminariów, wystaw i międzynarodowych konferencji naukowo-praktycznych na temat zrównoważonego rozwoju regionu górskiego na bazie Uniwersytetu Przykarpackiego. Rozpatrywano na nich «problemy innowacyjnych metod nauczania przyszłych specjalistów szkoły górskiej, ich mobilności zawodowej w wielokulturowej przestrzeni edukacyjnej, etnokulturowego i wychowawczego potencjału ukraińskich Karpat» (Packa, 2021: 281).

W ostatnim czasie zintensyfikowano ukraińsko-polskie stosunki naukowe w celu głębszego badania huculskiego dziedzictwa etnokulturowego. Przejawia się to w organizowaniu międzynarodowych konferencji, seminariów, okrągłych stołów, wystaw książkowych i fotograficznych itp. Wśród nich następujące konferencje:

– «Koło Vinzenza: przyszłość Karpat» (Krzyworówna, Górny Jasenów, 2018);

– «Huculszczyzna w światopoglądzie Stanisława Vincenza» (Werchowyna, 2018);

– «Huculszczyzna – Słowiańska Atlantyda: historia, etnokultura, personalia, turystyka» (Kraków-Iwano-Frankiowski-Kosmacz, 2019);

– «Stanisławów i Ziemia Stanisławowska» (Iwano-Frankiowski, 2021) i inne.

W taki sposób problem badania życia i rozwoju osobowości w warunkach gór jest z natury międzynarodowy i wymaga połączenia wysiłków naukowców z różnych krajów świata.

Podsumowanie. Na obecnym etapie odrodzenia ludowo-duchowego Ukrainy wykorzystanie potencjału edukacyjnego etnograficznych regionów Ukrainy w procesie nauczania nabiera ogromnego znaczenia. Priorytetowym zadaniem instytucji edukacyjnych stało się przyciągnięcie uczniów do wiedzy o kulturze narodowej i duchowości, kształtowanie wśród uczniów świadomości ludowo-kulturowej, począwszy od wieku przedszkolnego i wczesnoszkolnego, a także opanowanie przez młodzież systemu wartości ludowych. To aktualne zadanie naszych czasów jest z powodzeniem realizowane na Huculszczyźnie w procesie teoretycznego i metodycznego rozwoju nowoczesnego kursu huculszczyznoznawstwa i stopniowego wdrażania go w praktyce w szkołach górskich.

Dzięki działaniom naukowców w dziedzinie pedagogiki i etnopedagogiki, nauczycieli-praktyków końca XX – początku XXI w. udało się opracować koncepcję szkoły huculskiej, przygotować i przyjąć program regionalny «Edukacja regionu huculskiego». Aby zapewnić poziom naukowy materiałów dydaktycznych na temat podstaw huculszczyznoznawstwa, utworzono Oddziału «Huculszczyzna» NBIU MENU i laboratorium badawcze «Etnopedagogika Huculska i Huculszczyznoznawstwo» Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy. Programy huculszczyznoznawstwa dla szkół ogólnokształcących są testowane, wydawane są pomoce metodyczne i prasa periodyczna. Pomoce dydaktyczne, chrestomatie, zbiory metodyczne, literatura faktu i beletrystyka, wydane w serii «Biblioteka Szkoły Huculskiej», zostały pozytywnie i z zainteresowaniem przyjęte w środowisku nauczycieli, uczniów, rodziców. Umożliwiły one pełniejsze i bardziej szczegółowe omówienie historii, geografii, gospodarki, sztuki, folkloru mieszkańców Huculszczyzny. Odbyły się ogólnoukraińskie i regionalne seminaria teoretyczno-metodologiczne, konferencje na temat uzasadnienia huculszczyznoznawstwa jako przedmiotu nauczania i gałęzi ukrainoznanstwa. Zgromadzone materiały naukowe i praktyczne są ważną podstawą do zatwierdzenia treści ludoznawczych nauczania i wychowania dzieci i młodzieży w różnych typach instytucji edukacyjnych Ukrainy.

Analizowane przeze mnie doświadczenie naukowców i pedagogów regionu huculskiego daje podstawy do stwierdzenia, że dydaktyczne i metodyczne zapewnienie nauczania huculszczyznoznawstwa nie ma odpowiednika w innych regionach etnograficznych Ukrainy.

W dzisiejszych czasach naukowcom z Ukrainy i Polski w badaniu Huculszczyzny sprzyjają międzynarodowe konferencje, seminaria, okrągłe stoły, etnofestiwale, wystawy fotograficzne, dyskusje na tematy etnokulturowe, wycieczki etnograficzne i wyprawy, twórcze projekty badawcze. Wśród innowacyjnych kierunków pracy wyróżnia się skuteczność międzynarodowego projektu badawczego «Szkoła górska. Stan. Problemy. Perspektywy rozwoju», założonego przez Uniwersytet Przykarpacki, do którego przyciągane są instytucje edukacyjne krajów regionu karpackiego, w tym Polski.

Dalszych badań potrzebuje spuścizna naukowo-dydaktyczna popularyzatorów huculszczyznoznawstwa, w tym z ukraińskiej diaspory zachodniej. Konieczne jest dalsze badanie i uogólnienie najlepszych doświadczeń instytucji edukacyjnych Huculszczyzny w zakresie angażowania uczniów i nauczycieli w pracę poszukiwawczo-krajoznawczą, ekologiczną i naturalistyczną, badanie różnych rodzajów sztuki dekoracyjno-użytkowej, wykorzystanie możliwości pedagogiki muzealnej w procesie przyswajania podstaw huculszczyznoznawstwa.

Bibliografia:

1. Choroszy J.A. Huculszczyzna w literaturze polskiej. Wrocław : Wrocławska Drukarnia Naukowa, 1991. 374 s.
2. Vincenz S. Na wysokiej połoninie. Barwinkowy wianek (Pasma III). Warszawa : Instytut Wydawniczy PAX, 1983. 582 s.
3. Зеленчук І., Зеленчук Я. Організація і методика проведення учнівських українознавчих експедицій загальноосвітніми навчальними закладами Гуцульського регіону України. *Українознавство*. 2009. № 4. С. 302–305.
4. Лаврук М. Гуцули Українських Карпат (етнографічне дослідження). Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 288 с.
5. Лосюк П. Гуцульщинознавство в українській національній школі. Косів : Писаний Камінь, 2001. 166 с.
6. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент як засіб формування ідентичності українця, громадянина-патріота України (на прикладі вивчення гуцульщинознавства). *Вчені горяни гірській школі*. 2018. С. 132–137.
7. Лосюк П. Хрестоматія з гуцульщинознавства. Косів : Писаний Камінь; Снятин : Прут Принт, 2001. 166 с.
8. Лосюк П., Григоруk А. Люблю тебе, Гуцульщино! Косів : Писаний Камінь, 2012. 396 с.

9. Паска Т. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини як засіб формування художньо-творчих здібностей і професійного самовизначення здобувачів освіти. *Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій* : український і зарубіжний досвід. Івано-Франківськ, 2019. С. 210–240.
10. Паска Т. Інноваційні методи навчання майбутніх вчителів в умовах гірської школи Українських Карпат. *Цифрова освіта* : збірник наукових праць / за ред. І. Цепенди та О. Будник. Івано-Франківськ, 2021. С. 274–286.
11. Пелипейко І. Плай. Книга для читання про Гуцульщину. Яворів : Редакція журналу «Гуцульська школа», 1996. 416 с.
12. Пелипейко І. Позбуваймося провінційності. *Гуцульська школа*. 1994. № 2. С. 3–4.
13. Пелипейко І. Флюяра. Хрестоматія з гуцульського фольклору. Косів : Писаний Камінь, 1999. 226 с.
14. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1996. 180 с.
15. Стельмахович М. Українознавство, народознавство і гуцульщинознавство. Співвідношення між ними. *Гуцульська школа*. 1997. № 1. С. 49–53.
16. Ступарик Б. Національна школа : витоки становлення. Івано-Франківськ : Галичина, 1992. 192 с.
17. Хрущ В. Проект «Гірська школа» – відповідь на виклики часу. *Гірська школа Українських Карпат*. 2017. № 17. С. 6–10.
18. Хрущ В. Проект наукового дослідження «Гірська школа. Стан. Проблеми. Перспективи розвитку». *Гірська школа Українських Карпат*. 2006. № 1. С. 23–74.

References:

1. Choroszy, J.A. (1991). Huculszczyzna w literaturze polskiej [The Hutsul region in Polish literature]. Wrocław : Wrocławska Drukarnia Naukowa [in Polish].
2. Khrushch, V. (2006). Proekt naukovoho doslidzhennia «Hirska shkola. Stan. Problemy. Perspektyvy rozvytku» [Research project «Mountain School. State. Problems. Development prospects»], *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat*. № 1. pp. 23–74 [in Ukrainian].
3. Khrushch, V. (2017). Proekt «Hirska shkola» – vidpovid na vyklyky chasu [The «Mountain School» project is a response to the challenges of time]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat*. № 17. pp. 6–10 [in Ukrainian].
4. Lavruk, M. (2005). Hutsuly Ukrainskykh Karpat (etnografichne doslidzhennia) [Hutsuls of the Ukrainian Carpathians (ethnographic research)]. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
5. Losiuk, P. (2001). Hutsulshchynoznavstvo v ukrainskii natsionalnii shkoli [Hutsul studies in the Ukrainian national school]. Kosiv : Pysanyi Kamin [in Ukrainian].
6. Losiuk, P. (2001). Khrestomatiia z hutsulshchynoznavstva [A textbook on Hutsul studies]. Kosiv : Pysanyi Kamin; Sniatyn : Prut Prynt [in Ukrainian].
7. Losiuk, P. (2018). Rehionalnyi etnografichniy komponent yak zasib formuvannia identychnosti ukrainsia, hromadianypatriota Ukrainy (na prykladi vyvchennia hutsulshchynoznavstva) [Regional ethnographic component as a means of forming the identity of a Ukrainian, a citizen-patriot of Ukraine (on the example of studying Hutsul studies)]. *Vcheni horiany hirskaa shkoli*. Kosiv : Pysanyi Kamin. pp. 132–137 [in Ukrainian].
8. Losiuk, P., Hryhoruk, A. (2012). Liubliu tebe, Hutsulshchyno! [I love you, Hutsul region!]. Kosiv : Pysanyi Kamin [in Ukrainian].
9. Paska, T. (2019). Vyvchennia dekoratyvno-prykladnoho mystetstva Hutsulshchyny yak zasib formuvannia khudozhno-tvorchykh zdibnostei i profesiinoho samovyznachennia zdobuvachiv osvity [Study of decorative and applied art of Hutsul region as a means of formation of artistic and creative abilities and professional self-determination of students]. *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv u vymiri novykh osvitnikh realii* : ukrainskyi i zarubizhnyi dosvid. Ivano-Frankivsk. pp. 210–240 [in Ukrainian].
10. Paska, T. (2021). Innovatsiini metody navchannia maibutnikh vchyteliv v umovakh hirskaa shkoly Ukrainskykh Karpat [Innovative methods of teaching future teachers in the conditions of the mountain school of the Ukrainian Carpathians]. *Tsyfrova osvita* : zbirnyk naukovykh prats / I. Tsependa, O. Budnyk (red.). Ivano-Frankivsk. pp. 274–286 [in Ukrainian].
11. Pelypeiko, I. (1994). Pozbuvaimosia provintsiiinosti [Let's get rid of provincialism]. *Hutsulska shkola*. № 2, pp. 3–4 [in Ukrainian].
12. Pelypeiko, I. (1996). Plai. Knyha dlia chytannia pro Hutsulshchynu [Play. A book to read about the Hutsul region]. Yavoriv : Redaktsiia zhurnal «Hutsulska shkola» [in Ukrainian].
13. Pelypeiko, I. (1999). Floiara. Khrestomatiia z hutsulskoho folkloru [Floyara. A textbook on Hutsul folklore]. Kosiv : Pysanyi Kamin [in Ukrainian].
14. Stelmakhovych, M. (1996). Teoriia i praktyka ukrainskoho natsionalnoho vykhovannia [Theory and practice of Ukrainian national education]. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV [in Ukrainian].
15. Stelmakhovych, M. (1997). Ukrainoznavstvo, narodoznavstvo i hutsulshchynoznavstvo. Spivvidnoshennia mizh nymy [Ukrainian studies, ethnography and Hutsul studies. The relationship between them]. *Hutsulska shkola*. № 1. pp. 49–53 [in Ukrainian].
16. Stuparyk, B. (1992). Natsionalna shkola : vytoky stanovlennia [National school : the origins of formation]. Ivano-Frankivsk : Halychyna [in Ukrainian].
17. Vincenz, S. (1983). Na wysokiej poloninie. Barwinkowy wianek (Pasma III) [In the high mountain pasture. Dye garland (Band III)]. Warszawa : Instytut Wydawniczy PAX [in Polish].
18. Zelenchuk, I., Zelenchuk, Ya. (2009). Orhanizatsiia i metodyka provedennia uchnivskykh ukrainoznavchykh ekspedytsii zahalnoosvitnimy navchalnymy zakladamy Hutsulskoho rehionu Ukrainy [Organization and methods of conducting student Ukrainian studies expeditions of general education]. *Ukrainoznavstvo*. № 4. pp. 302–305 [in Ukrainian].